

HERÄTTÄJÄ-YHDISTYS
PL 21, 62101 LAPUA
Puh. (06) 433 5700
www.h-y.fi
www.herattajajuhlat.fi

Rovasti Kari Kuittisen esitelmä
Herättäjä-Yhdistyksen paikallisosastojen neuvottelupäivillä
maaliskuussa 2007

Seuraliike — kansanliike

1. Uskonpuhdistus

Uskonpuhdistajamme Martti Luther (1483–1546) löysi Jumalan Sanan armonvälineenä. Katolinen kirkko piti sanaa vain oppina ja lakina ja armo oli sidottuna yksin sakramentteihin. Lutherille Sana ei ollut yksi armonvälineistä vaan varsinainen armonväline siinä määrin, että sakramenteista tulee armonvälineitä vain sen lupauksen sanan kautta, mikä niihin liittyy ja mihin usko tarttuu ja mihin se luottaa. Sana evankeliumina on se väline, jonka kautta Jumala itse on tekemisissä meidän kanssamme ja jonka kautta Kristus tulee luoksemme, jonka kautta Henki vaikuttaa ja tulee sydämiimme. Yksin sanan kautta anteeksiantamus tulee keskellemme. Usko ei ole anteeksiantamuksen ehto eikä ihmisen ansiota. Ennättävä armo korostaa Jumalan suuruutta, rakkautta / agape ja lahjauskoa. Jumala toimii maailman historiassa sanansa kautta.

Sanan julistaminen on Jumalan ennättävän armon julistamista, jolla Jumala kutsuu meitä yhteyteensä asettamatta meille mitään ehtoja. Persoonallinen usko syntyy hänen sanansa vaikutuksesta. Omiin uskollisiin vaikutuksiin uskova ei luota Jumalan armoon Kristuksessa. Myös kirkko rakentuu yksin evankeliumiin ja on kaikille armon lahjana tarjoava ja kaikki ehdoitta sisäänsä sulkeva. Kirkko on siellä, missä Jumalan sana on toimivana sanana. ”Ihmiset eivät voi tulla vanhurskaiksi omin voimin, ansioin ja teoin, vaan että heille lahjoitetaan vanhurskaus ilmaiseksi Kristuksen tähden uskon kautta, kun he uskovat, että heidät otetaan armoon ja että heidän syntinsä annetaan anteeksi Kristuksen tähden, joka on kuolemallaan sovittanut syntimme.” (Kirkkomme tunnustuskirjat).

Lutherin katekismusmeditaatiosta ilmenee, kuinka vakavasti hän suhtautui kirjoitettuun ja luettuun sanaan. Jokaisessa sanassa on läsnä kolmiyhteinen Jumala. Uskonpuhdistus synnytti 1500-luvulla uuden tavan saarnata. Saarnassa korostui synty ja armo kerrottaessa Raamatun tapahtumista ja sen tehtävänä oli tuoda Kristus kuulijan elämään. Keskiajan (400–1400) latinankielisen ja yhden aiheen hyvän elämän saarnojen sijaan uskonpuhdistus toi kansankielen Raamattuun ja katekismukseen, saarnoihin, jumalanpalvelukseen, kirjoihin ja yhteisiin virsiin. Lisäksi uutena tuli vanhurskauttamisen yksin uskosta perusteella yleinen pappeus. Kristukseen kastettu ja uskova saa lähestyä Jumalaa ja on siis pappi, joka voi hoitaa evankeliumin viidettä virkaa eli keskinäistä keskustelua ja lohdutusta. Seurakunnan luvalla kristitty saa luvan myös saarnata. Piet 2.

Luther korosti lisäksi voimakkaasti veljien ja sisarten keskinäistä keskustelua ja lohdutusta. Kärsimysten tullessa ihminen helposti tuhoutuu ja eristäytyy sekä Kristus tulee pieneksi. Kristus tulee taas suureksi ja vahvaksi siellä, missä hän voi lohduttaa ihmistä muiden ihmisten välityksellä. Siten Jumala lohduttaa kuin äiti itkevää lasta. Tähän lohdutukseen kuului myös diakoniatyö köyhien parissa.

HERÄTTÄJÄ-YHDISTYS
PL 21, 62101 LAPUA
Puh. (06) 433 5700
www.h-y.fi
www.herattajajuhlat.fi

Rovasti Kari Kuittisen esitelmä
Herättäjä-Yhdistyksen paikallisosastojen neuvottelupäivillä
maaliskuussa 2007

2. Pietismi — konventikkelit

Saksassa syntyi 1600-luvulla pietismi uudistamaan kangistunutta tapakristillisyyttä ja järkiuskoa. Pietismin johtajat: Philip Jakob Spener (1635–1705) ja August Hermann Francke (1663–1727). Spener kirjoitti parannusohjelman ”Pia desideria”/ Hurskaita toiveita uudistamaan kirkkoa. Tämä ohjelma tuli tutuksi herännäisyyden parissa, koska se oli kodeissa paljon luetuissa Arndtin Kirkkopostillassa esipuheena. Hän kehotti lukemaan Raamattua, välttämään uskonkiistoja, panemaan enemmän painoa kristilliseen elämään kuin oppiin. Uudistusten tuli lähteä pienistä uskovien ryhmistä, jotka pitivät seuroja eli konventikkeleitä. Niissä tutkittiin Raamattua ja pappien lisäksi kaikki saivat ilmaista ajatuksia. Kirkon johto pelkäsi harhaoppeja ja epäjärjestystä. Annettiin konventikkelielto levottomuuksien takia. Spener korosti myös kristillistä kasvatusta joka päättyi konfirmaatioon.

Spenerin kuoltua A. H. Francke tuli liikkeen johtoon. Hän vaati selvää uskonratkaisua, synnitöntä elämää ja yksinkertaista elämäntapaa. Heräsi ulko- ja sisälähetykseen kiinnostus. Halleen perustettiin kouluja, orpokoti, opettajaseminaari, sairaala, apteekki, kirjapaino ja -kauppa. Levitettiin Raamattuja, laulukirjoja. Autettiin siirtolaisia. Oltiin yhteydessä suomalaisiin karoliinilaisiin vankeihin Siperiassa, jotka Suomeen palattuaan toivat vaikutusta liikkeestä. Oltiin lähetystyössä Intiassa.

Liike tuli Suomeen suoraan Saksasta ja kirkkoomme tuli uutta hurskauselämää, joka vaikutti koko yhteiskuntaamme. Korostettiin yksilöhurskautta sekä uskonnollisten ryhmien hartauselämää / konventikkelihurskaus. Oltiin kirkon sisällä toimiva uudistusliike, jossa papit ja maallikot / laos=kansa yhdessä olivat Raamatun äärellä ja johtivat toisiaan hurskaaseen elämään. Saarnojen tuli olla hartauspuheita eikä opillisia esitelmiä.

Kirja on ollut tärkeä tuki eurooppalaiselle kristillisyydelle. Se sulatti yhteen uskon ja älyn, tiedon ja elämyksen, ajattelun ja mystiikan. Meillä tärkein kirja oli Katekismus, jossa on Raamatun ja kristillisyyden ydin esillä ymmärrettävässä muodossa. Pietismi korosti Raamattua. Kodeissa luettiin postilloja: Luther, Wegelius, Björqvist, Arndt, Bunyan, Wilcox, Dent; Gouge, Bernier. Herännäisyyden mystiikalle tärkeä kirja on H Renqvistin v 1829 suomentama kokoelma Tuomas Kempiläisen ”Kristuksen seuraamisesta”(Pieniempi). Sen hurskaus ilmenee Paavolla ja Ignatius de Loyolallakin. Heränneet papit korostivat lukutaidon tärkeyttä, perustivat kouluja, levittivät hartauskirjallisuutta. Jo 1700-luvun puolivälissä väestöstä oli lukutaitoisia 50-80 %. Kirjallisuus merkitsi yhteyttä Eurooppaan ilman säätyläisten välittäjäasemaa ja lisäsi itsetuntemusta, uskonsuhdetta ja sivistystason kohoamista. Idän kirkon vaikutusta esti sen venäjänkielisyys kirjallisuudessa ja toiminnassa.

3. Herännäisyys — seuraliike

Suomalaisten 1800-luvulla syntyneiden herätysliikkeiden rukoilevaisuuden, herännäisyyden, evankelisuuden ja lestadiolaisuuden juuret ovat pietismissä, joka tuli meille jo 1700-luvulla ääripietisminä. Herännäisyyden synty ajoittuu 1800-luvun alkuun, jolloin sekä Savossa että Pohjanmaalla syntyi herätys, joiden johtajina olivat Paavo Ruotsalainen sekä Joonas Lagus ja Niilo Kustaa Malmberg.

HERÄTTÄJÄ-YHDISTYS
PL 21, 62101 LAPUA
Puh. (06) 433 5700
www.h-y.fi
www.herattajajuhlat.fi

Rovasti Kari Kuittisen esitelmä
Herättäjä-Yhdistyksen paikallisosastojen neuvottelupäivillä
maaliskuussa 2007

Talonpoika Paavo Ruotsalainen oli älykäs, luonteeltaan omintakeinen ja paljon elämänkokemusta omaava, joka luonnehti elämäänsä sanomalla ”Petäjävapriikin koulun” olleen hänen akatemiansa. Paavo Ruotsalainen ei ollut pietisti, jotka korostivat ihmisen pyhitystä ja omaa ratkaisovaltaa uskon asioissa. Hän oli suuri Lutherin tuntija ja siten ymmärsi hyvin, mitä uskonpuhdistus sisältää: Jumala vanhurskauttaa syntisen ihmisen yksin armosta, ilman ihmisen tekoja, ilman tekopyhyyttä ja ihmisen suorituksia. Tästä luterilaisesta uskonvanhurskauttamisopista seurasi, että pyritään ruokkimaan nälkäisiä suloisella evankeliumin sanalla sielunhoidollisesti ilman moralismia. Nuorena Paavo joutui ahdinkoon etsiessään sieluunsa rauhaa. Jyväskylään käveltyään hän sai kuulla seppä Högmanilta: ”Yksi sinulta puuttuu ja sen mukana kaikki, Kristuksen sisällinen tunto.” Nyt hän ymmärsi, että ihmiset teot ja Jumalan armo eivät sovellu yhteen. Kristus on avuttomien syntisten Vapahtaja. Paavo: Ei elämää Kristuksessa löydetä muuten, kuin että opitaan syntisenä, kirottuna, pyhänä ja pahana armoa anomaan ja nälkimään, se on, kuten apostoli sanoo, ilman töitä uskomaan häneen, joka tekee jumalattoman vanhurskaaksi.” Paavon perintönä onkin etsivä ja ikävöivä usko, joka luottaa Jumalan apuun ja aikatauluun.

Pohjanmaalla johtajana oli Malmberg, joka aluksi oli ihmisen omaa ratkaisua ja pyhitystä korostava pietisti, mutta hänestä tuli luterilainen jo 1830-luvulla, kun hän suomensi Lutherin tekstejä, joita heränneet sitten ahkerasti lukivat. Heränneet papit sitoutuivat kansaan eikä säätyynsä, käyttivät kansankieltä, liikkuvat kansan parissa kuuntelemissa ja keskustelemissa. Siten he olivat ilmoitetun Jumalan sanan tulkin lisäksi kansan tunteiden tulkkeja, paimenia, ruokkijoita, kokoajia, hoitajia, varjelijoita, suojelijoita ja puolustajia. Heikki Ylikangas toteaaakin, että seuratuissa toteutui ensimmäisen kerran suomalaisen kansanvallan periaatteet, joita toisaalla ajoivat kansallisuusmiehet Snellmanin johdolla. Pappi oli ystävä kuten Kauhavan miehet kirjeessään kirjoittivat Malmbergista, joka joutui syytetyksi monista asioistaan: ”Malmberg luopui meidän tähtemme kaikesta mukavuudesta, matkusti pitkät matkat huonoilla teillä ja rämeitten takaisiin asuntoihin, söi meidän kanssamme samassa pöydässä, vaivasi itseään meidän kanssamme päivät päästänsä ja yön tullen hän laski levolle meidän kanssamme tuvan lattialle samalla olkivuoteelle

Vuonna 1846 Paavon puheessa Malmbergin pappilassa Lapualla näkyy kansanliikkeen arvostelu sen ajan pappeja kohtaan. Paavo kuvaili hätääntyneen yritystä mennä keskustelemaan vaivastaan papin luo, joka käski: Tule sunnuntaina kirkkoon kuuntelemaan!” Niin ei Kristus tee. Hän juoksee aran ja vauhkonsyntyraukan jäljessä, huutelee kuin paimen lammasta, tarjoaa palasta ja koettaa kesytellä. Ja kun Hän tapaa sen aran ja pelkäävän, risujen repimänä ja suohon vajonneena, ei Hän sitä kokenna, eikä anna sille määräyksiä, ei hosu eikä aja vaan kumartuu itse sen alle, nostaa uupunen olalleen ja kantaa kotiin. Mutta siinäpä teidän pappien rokit ryvettyisivät.” Siinä on hyvä esimerkki seurapuheesta.

4. Seurat

Herätysliikkeet lisäsivät uskonnollista toimeliaisuutta ja käytäntöön tuli kotiseurat, joissa puhujina oli pappien lisäksi maallikot. Maallinen ja hengellinen virkavalta vastustivat seuroja, koska niitä pidettiin valtiovallalle ja kirkolle vaarallisina epäjärjestyksen ja tyytymättömyyden lietsomisena. His-

HERÄTTÄJÄ-YHDISTYS
PL 21, 62101 LAPUA
Puh. (06) 433 5700
www.h-y.fi
www.herattajajuhlat.fi

Rovasti Kari Kuittisen esitelmä
Herättäjä-Yhdistyksen paikallisosastojen neuvottelupäivillä
maaliskuussa 2007

toriassa elettiin ns. Pyhän allianssin aikaa, jonka Napoleonin voittaneet valtiot olivat solmineet Venäjän tsaarin johdolla. Tarkoituksena oli tukahduttaa kaikki kumousaatteet ja uudistuspyrkimykset Euroopassa. Kirkko oli silloin osa valtiollista hallintoa ja sen tehtävänä oli valvoa omalta osaltaan yhteiskunnallista rauhaa ja estää liikehdintää kirkon piirissä. Seurojen pito pyrittiin estämään vetoamalla Ruotsin vallan ajalta olevaan konventikkeliplakaattiin, jossa yksityiset hartauskokoukset kiellettiin. Tämä laki oli meillä voimassa 1726–1869 ja siinä kiellettiin maallikoilta sanan julkinen julistaminen.

Monissa seurakunnissa lakia rikkoneet joutuivat käräjille ja tuomituksikin. Kuopiossa Paavon kanssa keskustellut pappi J Fr Bergh v 1824 päiväkirjassaan pohti, oliko hänen antamansa kehoitus luopua yleisten seurojen pidosta ollut oikea. Hän antoi ohjeita heränneille: Esivaltaa tuli totella, seuroja ei tule pitää kirkkoaikaan eikä työaikaan, suuria kokoontumisia piti välttää, polvirukouksia ei tulisi kieltää, hurmokselliset ilmiöt eli liikutukset tuli tutkia sanan kanssa, vainoihin tuli varautua. Sensuuri vaikeutti lehtien julkaisua ja lähetystyötä. Heränneiden pappien saarnatoiminta, lähetyslaatikot – uskon leilit, värillisten vaatteiden vaihtaminen tummiin, koruista luopuminen ym. aiheuttivat monia huhuja. Heränneitä vastaan nostettiin käräjäjutuista kuuluisin Kalajoen käräjät 1838–1839. Syyttäjä vaati raskaita sakkoja syytetyille papeille ja virasta erottamista joksikin aikaa ja kolmelle Siperian matkaa. Vastineessa papit vetosivat lopulta Lutheriin seurojen pitämisestä. 22 talonpoikaa totesi vastineessaan olevansa harhaoppisia ja lahkolaisia, jos heidät tuomittaisiin nimismiesten elämän ja opin mukaan. Jumalan sanan mukaan heissä ei ollut opillista virhettä. Käräjien loputtua veisattiin Jumala omi linnamme ja Paavo piti polvirukoukset. Tuomiot olivat suuret sakot, mutta papit joutuivat puoleksi vuodeksi virkaeroon, jonka aika he kävivät Aholansaareissa sielunhoidossa. V 1869 kirkkolakiin vielä ehdotettiin joitakin rajoituksia: Seuroja saataisiin pitää kodeissa sunnuntaisin iltapäivällä ja niihin saisi kokoontua 3-4 huonekuntaa eli 12–15 ihmistä, poikkeuksena häät, ristiäiset ja hautajaiset, joihin saisi tulla 30 henkeä, jos pappi on läsnä. Seuroissa pitää lukea Raamattua, hartauskirjaa, veisata ja rukoilla vahvistettujen kaavojen mukaan. Lupa hankittava kirkkoherralta, joka järjestää tilaisuuden valvonnan. Tämä ehdotus hylättiin ja vapaus säilyi.

Omaleimaisin asia herännäisyydessä on seurat, joissa veisataan Siionin virsiä. Aikaisemmin ne olivat kotiseuroja, mutta nykyään usein seurakuntataloissa, kirkoissa jne. Puheet ovat lyhyitä, koruttomia ja vailla ulkonaisia tehokeinoja. Puheiden luonne on sielunhoidollinen ja ne sisältävät tavallisesti jonkun puhujan tai seuraväen sydäntä olevan ajatuksen. Kotiseuroissa puhujat istuvat seuraväen joukossa ja puhuvat istualtaan erottumatta muusta seuraväestä. Kannetaan yhteisiä asioita Herran eteen. Herätellään Herraa apuun. Seurustellaan Herran kanssa. Luotetaan Herran lupauksiin ja apuun. Keskeisimpiä sanontoja puheissa on suuri Jumala ja pieni ihminen, alhaalla liikkuva evankeliumi, alatien kristillisuus, kyselevä mieli, uskon yksinkertaisuus, ikävöinti, hengellisesti köyhät, matkaystävät, ihmisen kelvottomuus, arka tunto pyhän edessä, Jumalan armo, Kristuksen rakkaus syntistä kohtaan, kotien, isänmaan, nuorten ja Suomen heimon asiat, lähetystyön merkitys, huolenpito toisista ihmisistä. Seuroja on pidetty myös erilaisten kotien juhlien merkeissä: kasteet, syntymäpäivät, nimipäivät, tupaantuliaiset, häät, hautajaiset, muistopäivät. Vilhelmi Malmivaara: Seurat ovat valtasuonia, joissa herännäisyyden elämä sykkii.” Seuroissa ei ketään erotella, ollaan yksi suuri perhe. Toinen ei ole toista korkeampi eikä pyhempi. Kristusta pyritään katsomaan ja kehumaan.

HERÄTTÄJÄ-YHDISTYS
PL 21, 62101 LAPUA
Puh. (06) 433 5700
www.h-y.fi
www.herattajajuhlat.fi

Rovasti Kari Kuittisen esitelmä
Herättäjä-Yhdistyksen paikallisosastojen neuvottelupäivillä
maaliskuussa 2007

Kansanaho kuvaa seuroja: ”Puhuja ei ensi kädessä opeta eikä selitä, miten ihminen pelastuu, vaan hän koettaa ohjata ja hoitaa kuulihoitoaan pelastuksen lähteelle. Siihen ei tarvita kaavoja eikä systeemejä, mutta kylläkin sekä Raamatun että ihmisen tuntemusta. Kuulija joutuu vastailemaan näihin kysymyksiin, painuu sanan alle ja pakenee Kristuksen luo. Kuulijan sydän saa työtä. Seuroihin liittyy kamarikeskustelut ja aikaisemmin selkäseurat, joissa saatiin vaihtaa ajatuksia, auttaa toisia ja saada itse apua.”

Virret vuorottelevat puheiden kanssa ja liittyvät läheisesti puheisiin. Virren valitsee ja alkaa kuka tahansa seuraväestä. Usein juuri virsissä ilmenee syvin asia, joka on sieluissa läsnä. Huonokin puhe unohtuu virren kautta. Virsi on siten turvana ja apuna puhujille. Virret tuovat mieleen muistoja ja elävöittävät uskoa. Seurat ovat hyvää kotihartautta ja tuo siunauksen. Siionin virret on alkuaan ruotsalainen herrnhutilainen kokoelma. Kilvoitteleva Jumalan kansa veisaa hätänsä, kiitoksensa ja ilonsa vaeltaessaan isänmaataan kohti.

Puheet ja virret antavat meille mahdollisuuden pysähtyä ajattelemaan, levätä, olla hoidettavana. Haavat paranevat. Uusi toivo elpyy. Tuttu virsi, yhdessäolo, seuratuva tunnelma, Sana ja sävel ovat yhteistä rukousta. Lauri Haikola: ”Herännäisyys ei ole liike, johon liitytään tunnustamalla tiettyjä opinkappaleita ja erikoisoppeja. Sääntönä on, että saa käydä seuroissa, jos tuntee siihen halua ja tuntee siellä viihtyvän. Ei haluta käännättää ketään, mutta ei myöskään estää ketään. Haluamme toivoa, että Herra tekisi ihmeensä meissäkin.”

Herännäisyys on sanan liike. Oppi löytyy Raamatusta kuten Paavo opettaa: ”Sinun pitää hankkia oikea tieto Jumalan sanasta, missä järjestyksessä Jumala tahtoo kaikkein suurimmankin syntisen vanhurskaaksi tehdä.” Vuorisaarnassa: ”Autuaita olette te köyhät, sillä teidän on Jumalan valtakunta.”

Seurojen puheet ovat erilaisia eri puolella Suomea. Meillä Itä-Suomen puhujilla on muistissa Aku Rädyn opetus, että aina on oltava esillä Raamatun sanaa. Ajan mukana puheiden sisältö on muuttunut saarnojen mukaan. Niitä tutki aikoinaan Martti Simojoki ja jakoi ne eri ryhmiin: Opillinen saarna opettaa. Raamatullinen saarna käyttää paljon Raamattua kuulijan elämän uudistamiseksi, Sielunhoidollinen saarna kuvaa erilaisia sieluntiloja ja hoitaa. Herätyssaarnoissa kutsutaan Jumalan luo. Modernissa saarnassa puhutaan nykyajan ongelmista ja esitetään kristinusko tärkeäksi meille. Eräissä jutussa hauskutettiin lukijaa vaalisaarnan pitäjällä, joka halusi mielistellä kaikki eri herätysliikkeisiin kuuluvia: Vaivatut ystävät, etsikäämme kasteen armon pohjalta uudestisyntymisen kokemusta Jeesuksen kalliissa nimessä ja sovintoveressä.

Herännäisyydessä on seurapuheissa ja keskusteluissa esillä sielunhoidollisuus. Siinä pidetään jo kaista ihmistä kärsivänä. Kovankin kuoren alla on hätäntynyt, murheellinen, pelkäävä sielu. Siksi ihmistä on lähestyttävä arasti, kunnioittaen kuin lähestyisi jotakin pyhää. - Heikkoja ja murheellisia on rohkaistava Kristuksen rakkaudella. - Kristuksen viereen asettumista on harjoitettava joka päivä syntisenä, kunnes hän katsoo alastoman, apua rukoilevan puoleen. Seuroihin tullaan sanan lämpöön vilutauti sydämessä ja kumarrutaan virsien rukouksessa pyhän Jumalan eteen.

HERÄTTÄJÄ-YHDISTYS
PL 21, 62101 LAPUA
Puh. (06) 433 5700
www.h-y.fi
www.herattajajuhlat.fi

Rovasti Kari Kuittisen esitelmä
Herättäjä-Yhdistyksen paikallisosastojen neuvottelupäivillä
maaliskuussa 2007

Lopuksi:

Kerran eräs nuori puhuja pelkäsi, että hän pilaa puheellaan Jumalan valtakunnan työn. Kokenut vanha puhuja totesi hänelle: ”Älä ole suuruudenhullu.”

”Sanat, jotka Herra on puhunut, ovat henki ja elämä.” Joh. 6:63

Aku Rätty: ”Huonoina päivinä kiitä Herraa ja hyvinä vasta kiitäkin. Päevä vuon kerrallaan eikä sitäkään omilla eväillä. Salattu ja tutkimaton on Herra, mutta kaiken tekköö hyvin. Ite kullakin sitä on vuon mänemistä tämän mualliman läpi.”

”Kristus on sanassa. Raamattu on ne kapalot, joihin Jeesus-lapsi on kääritty, koska Raamattu tähtää Kristukseen.” M. Luther

”Todellinen Kristus on saarnattu Kristus.” Martin Köhler

Puhetta miettiessä on usein mielessä virren sanat: ”Ah paljon puuttuu mult’ Sen kuitenkin löydän sult’.”